

הקדמה לבמדבר

אחר שביאר תורת הקרבנו' בספר השלישי התחיל עתה לסדר בספר הזה המצות שנצטוו בענין אהל מועד וכבר הזהיר על טומאת מקדש וקדשיו לדורות. ועתה יגביל את המשכן בהיותו במדבר כאשר הגביל הר סיני בהיות הכבוד שם צוה והזר הקרב יומת כאשר אמר שם כי סקול יסקל וצוה ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו כאשר הזהיר שם פן יהרסו אל ה' לראות וגו' וצוה ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח כאשר אמר שם וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו וגו' והכהני' והעם וגו' והנה צוה איך תהיה משמרת המשכן וכליו ואיך יחנו סביב ויעמוד העם מרחוק והכהנים הנגשים אל ה' איך יתנהגו בו בחנותו ובשאת אותו ומה יעשו במשמרתו והכל מעלה למקדש וכבוד לו כמו שאמרו אינו דומה פלטרין של מלך שיש לו שומרין לפלטרין שאין לו שומרין והספר הזה כולו במצות שעה שנצטוו בהם בעמדם במדבר ובנסים הנעשים להם לספר כל מעשה ה' אשר עשה עמם להפליא וספר כי החל לתת אויביהם לפנייהם לחרב וצוה איך תחלק הארץ להם ואין בספר הזה מצות נוהגות לדורות זולתי קצת מצות ובעניני הקרבנות שהתחיל בהן בספר הכהנים ולא נשלם ביאורן שם והשלימן בספר הזה:

שם משמואל במדבר פרשת במדבר שנה תרע

שנת תר"ע

להבין ענין מספר בני ישראל, נקדים דברי הזוה"ק (ח"ב קפ"ג ב) פתח ההוא סבא ואמר ובמדבר אשר ראית וכו' מהו ראית אלא קוב"ה דבר לון לישראל במדברא מדברא תקיפא כמה דכתיב נחש שרף ועקרב וגו' ומדברא דאיהו תקיף משאר מדברין בעלמא, מ"ט בגין דההיא שעתא דנפקו ישראל ממצרים ואשתלימו לשתי רבבן אתתקף מלכותא קדישא ואסתלק על כלא וסיהרא אתנהירת וכדין אתכפיא מלכו חייבא סט"א ואפיק לון קב"ה למיהך במדברא תקיפא דאיהו אתר ושלטנו דסמאל חייבא דאיהו דילי' ממש בגין לתברא תוקפי' וחילי' ולכתתא רישי' ולאכפיא לי' דלא ישלוט, ע"כ. והנה ידוע כי הצורך היותר גדול לניצוח מלחמות הוא חוזק הלב וכן כתוב (דברים כ') כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם וגו' אל ירך לבבכם וגו' ובדברי הימים (א' י"ב ח') כתוב ופני ארי' פניהם וכן כתוב (משלי ל) ולא ישוב מפני כל, ולהיפוך אמרו ז"ל (סוטה מ"ד ב) תחילת נפילה ניסה (ע"ש בגמ'). ומזה יובן למעלה למשכיל במלחמה ברוחניות שיתד שהכל תלוי בה היא התאמצות וחוזק הלב, שלא יבטל דעתו מפני כל המניעות והמצירים, ויהי' חשוב בעיני עצמו, ויראה א"ע כאילו כל העולם כולו תלוי בו, כאמרם ז"ל (קידושין מ' ב) לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי והעולם כולו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע א"ע ואת העולם לכף זכות. וע"כ טרם שנכנסו ישראל למדבר ללחום את המלחמה הגדולה ברוחניות כנ"ל בזוה"ק, באה המצוה למנותם, כי דבר שבמנין חשוב ואינו בטל, למען יחזיקו מעמד במלחמה הגדולה ההיא, שלא יוכל הס"ם להטעותם ולהמריך את לבבם. וכאשר נסתכל בכתובים נראה שכל המנויים שהיו בישראל, היו רק קודם מלחמה, רוחנית או גשמית. המנין הראשון, בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, שהיו צריכין אז התחזקות גדולה שלא יטמעו בין המצריים, וכמו שפירש כ"ק אאמו"ר זצלה"ה מאה"כ ואלה שמות בני עפימ"ש הרשב"א בתשובה דשם של דבר הוא קיום הדבר, וכאשר הלכו למצרים מקום טומאה הוצרכו לחיזוק ולקיום ביותר, עכתדה"ק. ואחר יציאת מצרים, אחר שנפלו בחטא העגל וחזרה הזוהמא להתפשט, והוצרכו אח"כ למלחמה הרוחנית שבמדבר כנ"ל בזוה"ק, וקודם כניסתן לארץ במלחמת מלכי כנען, ואח"כ קודם כל מלחמה הוצרכו למנין, כמו שמבואר בכתובים. ורק פעם אחת בימי דוד שהי' שלא לצורך מלחמה נחשב המנין לחטא:

פרשת במדבר

(א) וידבר גו' בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר שאו את ראש וגו'. הנה המנין הזה, כנראה מסדר השבטים שמנה את גד אחר ראובן ושמעון, היה ביחוד כדי לסדר את ענין הדגלים. ולכאורה תמוה, הלוא תיכף כשיצאו בני ישראל ממצרים יצאו בני ישראל על צבאותם וכדכתיב [שמות י"ד פ"ח]: ובני ישראל יוצאים ביד רמה, וכן [שם י"ג פ"ח]: וחמשים בני ישראל וגו', הרי שלא יצאו כעבדים הבורחים מאדוניהם אלא כעם חפשי, ואמאי המתינו מלסדר את הדגלים שנה תמימה, אתמהה!

אלא שבאמת ענין הדגלים לכאורה הוא פירוד הלבבות, כי זה ודאי שכל צבע יש בו איזה סמל מיוחד¹, וכן הציורים שהיו על כל דגל ודגל², הלא זה ציין כי כל שבט ושבט יש לו תכונה או שאיפה מיוחדת - ומטרת האחד שונה ממטרת השני, ונמצא כי לכאורה הדגלים גרמו לפירוד הלבבות, אלא מכיון שהיה לכולם מרכז אחד, והיינו המשכן, וכולם חונים מסביב למשכן, אין זה גורם לפירוד אלא כל א' עומד על משמרתו המיוחדת לו ואין כאן שום פירוד, וכמו באדם - וכי מפני שהאזנים נבראו לשמוע והעינים לראות וכי תעלה על דעתך שתהיה ביניהם פירוד ומחלוקת, וכמו כן באומה, מכיון שכולם מרוכזים לנקודה מרכזית אחת אם כן אין חשש פירוד ומחלוקת, ולפיכך כל זמן שלא הוקם המשכן ולא היה עדיין מרכז רוחני אז היתה כל האומה חטיבה אחת ודגל א' לכולם, משא"כ אחר שהוקם המשכן כי אז אין שום חשש לדגלים, ולפיכך אחר שבחדש הראשון בשנה השנית הוקם המשכן התחילו להתעסק בדגלים בא' לחדש השני בשנה השנית, ונכון.

(ב) וצ"ע (פ"ח) (פ"ח) (פ"ח)

4

במדבר: א] לבני יוסף לבני אפרים (אי, ל"ב) ... לבני מנשה וגו' (שם, ל"ה). והעיר שמה הרמב"ן עה"ת, דכאן לגבי סדר הדגלים הקדים אפרים למנשה, ואילו להלן בפרשת מסעי, בחלוקת הארץ לשבטים על פי הנשיאים, הקדים מנשה לאפרים (ל"ד, כ"ג-כ"ד). ועיין שם (בפי מסעי) מה שהסביר בזה.

והיה נראה לומר ע"פ דברי רש"י עה"פ בפי מקץ (מ"ב, כ"ג) "כי המליץ בינותם, " שזה מנשה, ואילו בפי ויחי (שם מ"ח, א') פרש"י עה"פ "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה, " שי"א שאפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב ... הלך אפרים אצל אביו ... להגיד לו. הרי שלפי דברי המדרשים, אפרים היה עוסק בתלמוד תורה טפי ממנשה אחיו, ואילו מנשה היה עוסק בצרכי צבור ובעסקי רבים.

ובודאי עסקנות דבר חשוב למאוד, ואיתא בירושלמי (ריש פי אין עומדין) דהעוסק בצרכי צבור כעוסק בדברי תורה, והובאה מימרא זו בשו"ע או"ח (סוף סי' צ"ג). [ועיי' ד"ש ב' זעות במחבר אי קאי דוקא לענין לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה, דעוסק בצרכי צבור כדברי תורה דמי, או דנפק"מ לענין זה, שאינו צריך להפסיק ולהתפלל]. ובודאי ענין העסקנות הוא קיומה של תורה, מאחר שזה מאפשר לימוד התורה ושמירת המצוות. אכן ע"י בפי ויחי, שיעקב אבינו הקדים בברכותיו אפרים למנשה. והיינו טעמא, דאפרים ת"ח היה, והוא היה העיקר.

אבל זה אין להקשות שרק היה לו לברך את אפרים ולמנוע לגמרי מלברך את מנשה, דזה אינו נכון, שביארו בזה חכמי הדרוש, שמנשה היה גדול וחשוב בעסקנות, וחשיבות גדולה היתה לכל אחד מהם [דוגמת חשיבות זבולון כלפי יששכר], אלא שהקדים אפרים למנשה מפני שת"ח היה.⁶